

1657-71

ԽԱՉՔԱՐ ՄԸ ԵՒՍ...

Վենետիկ, 19 Ապրիլ: Մեռելոց է...:

Հայկական մեռելոց... Յարութեան շողերուն մէջ սպիտակ հողիններ կ'իջնեն երկիր՝ ողջերուն հետ համբուրուելու: Հողիններու հաղորդութեան օրն է...: Զանգակներն հանդարտ կը բարձրանան՝ երկնային թափօր կազմելու համար: Գարնանային մեռելոց է...:

Վենետիկի կապոյտին տակ ծաղկած է Ս. Ղազարը. պատարագի երգերը բուրումնաւէտ են. խորանին դիմաց ոսկեղիպակ հրեշտակներ կան, հողիով երկնքի մէջ, երգերով Սերովբէներու հետ, աղօթքով հայ եկեղեցիի կամարներուն տակ, հայ սուրբերուն, հայ հաւատացեալներուն մէջ: Առանց ողբի, առանց յուսալքման: Հայկական Մեռելոց է...:

Մեզի համար ուրիշ Մեռելոց է. ամէն տարի այդ օրն աղբովին յարու-թիւն կ'առնենք, խաչակնքուած շիրիմները կը բացուին, անխաչ շիրիմները ծովերէն ու անապատներէն կը լսեն « Խաւար Մերժի, տրամեալ հագիքն ուրախանալ »: Գերազոյն խորհուրդներու սահմանուած օր մը, զոր հողեղէն մարդը չի հասկնար. ոչ մէկ աղբ կը զգայ այդ հողեկան ուրախութիւնը. ոչ մէկ աղբ այնքան սրտազրաւ երգերով երկնքին հետ կը հաղորդուի. աղօթք խոնկ, երգ եւ հաւատք մեր սրտին կը խօսին եւ մեր վէրքերը կարմիր վարդերու պէս կը բացուին: Գարնանային Մեռելոց է...:

Ս. Ղազարի եկեղեցւոյ դաւիթին մէջ կրանիտէ հայկական խաչ մը դըր-ուած է՝ որմին վրայ, վարդազոյն մարմարով չըմանալուած. էջմիածնի Վե-հափառ Կաթողիկոսին նուէրն է, նրբօրէն քանդակուած. ուրիշ ի՞նչ կարելի էր դնել Ս. Ղազարի մէջ ալ՝ միլիոնաւոր նահատակներու յիշատակը անմա-հարգելու համար: Խաչն է մեր պատմութեան խորհրդանիշը, մեր արժանեւոր հացներու համար: Խաչն է մեր պատմութեան խորհրդանիշը, մեր եկեղե-թաղին զարդը, մեր զինուորականներու կուրծքերուն չքանչանք, մեր եկեղե-ցիներուն զմբէթներէն երկնք թռչող սլաքը: Անով մենք ճեղքեցինք եւ ան-ցանք բարբարոս աղբերու փրփրազէղ ալիքները: Անով կնքեցինք մեր ճակատ-ները, մեր դռները, եւ անոր շուրջն տակ հանգչեցանք՝ ամէն տարի յարու-թիւն առնելու: Հայկական Մեռելոց է...:

Մեր աչքերուն առջեւ կը փայլի Հայաստանէն եկած խաչը, որ կը խոր-հրդանշէ մեզի անթարգմանելի հաւատք, անրեկանելի կամք, արիւնոտ ոտ-քերով միշտ քալելու, փուշերու, կայծքարերու վրայէն, միշտ դէպի մտաւոր բարձունքներ, դէպի հոն՝ ուր բիրտ ոյժը չի հասնիր եւ ուր երբեք պար-տութիւն չկայ:

Ի՞նչ գեղեցիկ կոչական. Մարտիրոս ժողովուրդ. այո՛, եւ նահատա-կի գեղեցիկ պսակով զարդարուած: Գաղափարի ժողովուրդ, որ միշտ հրա-չակերտ կոթողներ բարձրացուց՝ լեռներուն վրայ դմբէթէ թագեր դնելով,

Մեր զորութիւնը ներքին է, բնազդ է, կամք է, եւ պայքարի սէր: Թող այսօր արդարութիւնը զինաթափ ըլլայ, պարտուած մնայ միջազգային սեղաններու առջեւ: Թող խաղաղութիւն եւ ազատութիւն քարոզեն կեղծ առաքելներ: մենք կը հաւատանք եւ կը հետեւինք Ե. Չարենցի խօսքին — ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ, ՔՈՒ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԵՂ: ՍԵՓԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒԴ ՄԷՋՆ է: Ոչ ծախու ապրանք ենք, ոչ փողոցներու մէջ կեանք մուրացող: Մենք կանք աշխարհի վրայ ամենասուրբ իրաւունքով, պիտի ապրինք աւելի փառաւոր էջերով: Պատմութիւնը Նահատակներուն փառքը կը հիւսէ, իսկ դահիճներու երեսին խոշոր ափ մը ցեխ կը նետէ: Թերեւս անցնին շատ ժամանակներ. պատմութիւնը տարիներու հոլովում չէ, այլ վերելքի ճանապարհ է:

Յիսուն տարիներ առաջ մէկ ու կէս միլիոն խաչեալներ ճամբայ ինկան արիւնոտ Գողգոթայէ մը եւ կը քալեն դէպի յարութեան լեռը. իրենց առջեւէն կ'երթայ լուսաւոր խաչը, մեր դարաւոր փառքի զինանշանը, որուն մէկ փողբիկ ցոլքն ինկաւ այստեղ, Մխիթարի յարկին տակ, աստղի պէս ճառագայթող, յոյսի պէս կենդանի: Չեմ գիտեր ո՞ր հրեշտակը բերաւ Արարատի կողէն փերթած այս խաչը, որ հոս Ս. Ղազարի մէջ միշտ փայլի եւ խօսի անցորդ օտարականին՝ թէ այս հրաշատեսիլ կղզին ստեղծող ժողովուրդը, ասկէ յիսուն տարիներ առաջ արիւնոտ խաչին վրայ դրին, տարին եւ անապատներու մէջ թաղեցին, նետեցին ծովերու ալիքներուն մէջ, եղունգներով քերթեցին կոթողներու վրայէն անոր անունը եւ ուղեցին մոռնալ. բայց ան յիսուն տարիներ վերջ յարութիւն առաւ Նահատակի սպիտակ պատմութեանով եւ այսօր արդարութիւն եւ հատուցում կը պահանջէ անարդար աշխարհէն:

Ո՛վ օտարական, որ դժայլած կը շրջիս այս դեղարուեստի վայրին մէջ, դնա՛, պատմէ՛ քու ժողովուրդիդ՝ թէ հոն հրաշք մը տեսար. արեւելցի փողբիկ ժողովուրդ մը, Հայ ազգը, որ իր մահով կը ստեղծէ անմահական դեղեցկութիւններ, եւ ամէն օր կը վերածնի արշալոյսին պէս Արարատի դաւաթին: Տեսար հին հաւատք մը խորհրդանշող խաչ մը, որ է ճանապարհ, ճշմարտութիւն եւ կեանք:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

Բանախօսուած Ս. Ղազարի մէջ, խաչքար-յուշարձանի բացման օրը, 1965ի Ապրիլ 19ին:

ԼԱՅՈՐԵՆԵ ԼՐԱՆԵՐ

Մօտեցի՛ր, քոյր, եւ դուն եղբայր, տարագիր.
Այս առաւօտ մենք միասին պիտ'երթանք
Խնոյթներու եւ հարսնիքի մը կարմիր.
Պիտի հիւսնեմ հին օրերու դրասանգ:

Դուն հարս եղիր, Արմենուհի քեզ կոչեմ,
Եւ դուն փեսայ Վրդէժի բոքք անունով.
Բաժակ պարպենք կոյս փրփուրով իրար դէմ,
Եւ քոյր ըլլան կանչերը մեր կատաղած ծով:

Հոգիներու հարսանիք է մեզ այսօր
Մեր հայրենի դաշտերուն մէջ արիւնտ.
Մօտեցի՛ր, քոյր, ա՛ն քու շրդարշրդ աղաւոր,
Եւ կուսութիւնդ պարզէ դէմքիդ առաւօտ:

Մօտեցի՛ր դու, աստուածներու սուրբ գաւակ,
Թող ընկերեն քեզ ըստուերներ, մրրիկներ.
Արեւածին վահագն եղիր հերարձակ,
Բեր մեզի հուր, երկինքներէն կայծակ բեր:

Ելի՛ր, քոյր իմ, արեւուն հետ հայրենի,
Ժողովենք կարմիր արեւագոյն կակաչներ,
Այսօր տօն է, անապատէն կը հասնի
Թափօր մը սուրբ, հագարներով հագարներ:

Բայց ո՛վ եմ որ կու գամ հրապարտ շարքերով,
Ջահեր բռնած, որ արեւու բոց ունին,
Կու գամ ցնծուն, նահատակի տեսիլով
Կոյսեր շուշան, մայրը գրկած իր որդին:

Մարմինի տեղ՝ լոյսն է հանդերձ ըսպիտակ.
Ու բազուկներ, որոնք մանանչ կը քրչին.
Տե՛ս, քոյր իմ, տես, աչքերն իրենց շողարձակ,
Հայրենական արեւներու բոցն ունին:

Ես կը լըսեմ յարութեան երգն որոտուն,
Ի՞նչ արձագանգ եւ հովերու պատասխան.
Այսպէս կ'ըլլայ մարտն յաղթական փառքերուն.
Ելի՛ր, Վրդէժ, մեր անմահները կու գան: